

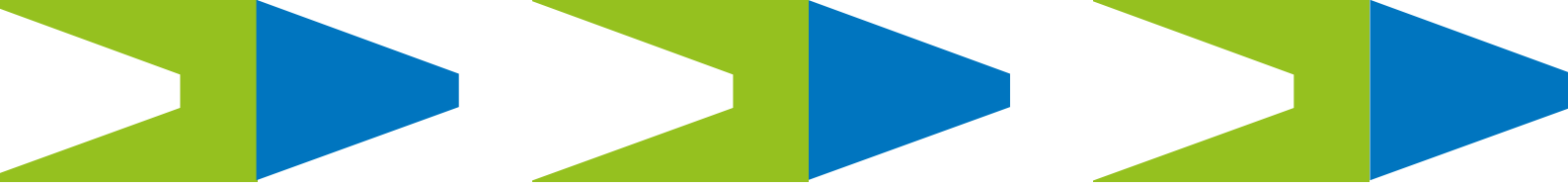
Beroepsprofiel

CULTUURPROFESSIONAL

Kunstvakdocent Primair Onderwijs en Kinderopvang

Inhoud

Voorwoord	4
Algemene inleiding	6
Doel van het beroepsprofiel	6
Doelgroepen	6
Werkveld	7
Rollen van de kunstvakdocent	7
Opleidingen en bevoegdheden	8
Initiële opleidingen	8
Post-MBO en -HBO onderwijs	8
Aanpak en werkwijze totstandkoming beroepsprofiel	10
Kenmerken leeftijdsgroepen kinderopvang en basisonderwijs	12
Peuters en kleuters	12
Middenbouw	12
Bovenbouw	13
Bijdrage van de kunstvakdocent aan de ontwikkeling van kinderen	14
Vakspecifieke bijdrage	15
Bijdrage aan creativiteitsontwikkeling	15
Bijdrage aan sociaal-emotionele ontwikkeling	15
De lessen en activiteiten van de kunstvakdocent	16
Basis en inspiratie voor de lessen	16
Aansluiting bij programma en thema's	17
Doorgaande leer- en ontwikkelingslijnen	18
Afstemming op wensen, behoeften en achtergrond kinderen	18
Didactiek en werkvormen	19
Beoordeling	20
Competenties van de kunstvakdocent	22
Vakkennis en vakvaardigheden	22
Kennis van de ontwikkeling van kinderen	22
Pedagogische vaardigheden	22
Didactische vaardigheden	23
Kennis van en ervaring met creatief proces	24
Persoonlijke vaardigheden	24

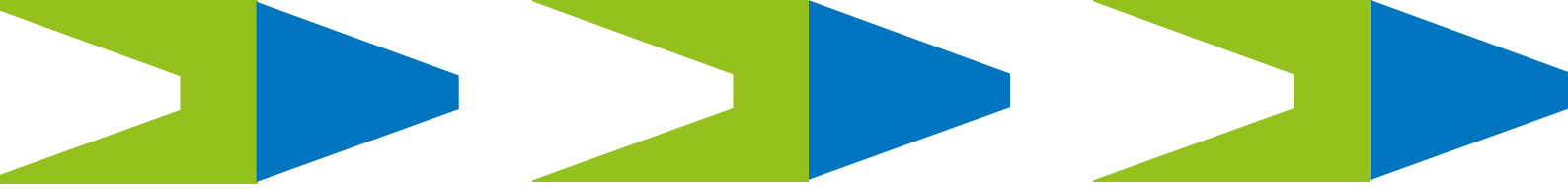
Samenwerken binnen een organisatie	25
Positie van de kunstvakdocent	25
Inhoudelijke aansluiting	25
Samenwerken met pedagogisch medewerkers en groepsleerkrachten	26
Samenwerken met andere kunstprofessionals en de culturele omgeving	26
Kunstvakdocent van de toekomst	28
Rol van cultuureducatie	28
Combinatie van leergebieden en integraal werken	28
Balans tussen vrijheid en gebondenheid	29
Samenwerking kinderopvang en onderwijs	29
Beleidsontwikkelingen	30
Cultuureducatie met Kwaliteit	30
Passend onderwijs	30
Curriculumherziening	31
Integrale Kindcentra en recht op kinderopvang	32
Nationaal Programma Onderwijs	32
Lerarentekort	33
School en Omgeving	34

Voorwoord

LKCA richt zich op het stimuleren en het vergroten van cultuurdeelname, op het versterken van de kwaliteit van cultuureducatie en op het ondersteunen van de structuur die daarvoor nodig is. Een belangrijke schakel daarin is de kunstvakdocent: de professional die deelnemers introduceert en begeleidt in de wereld van kunst en cultuur. Dat vraagt om goed opgeleide mensen die hun expertise kunnen blijven ontwikkelen. Deze professionals volgen hun opleiding en training via het formele (kunstvak)onderwijs, maar voor veel gebieden in de vrije tijd ook op andere manieren. De beroepsprofielen van LKCA geven een beeld van wat een kunstvakdocent binnen een specifiek werkveld zou moeten kennen en kunnen. De profielen bieden houvast aan iedereen die bij de opleiding en het werk van de kunstvakdocent betrokken is.

In 2016 publiceerde LKCA vijf *Schetsen van de Beroepspraktijk* die richting gaven aan opleidingen en cultuurprofessionals die zich bezighielden met kunst- en cultuureducatie op school of in de vrije tijd. In datzelfde jaar publiceerde LKCA ook de *Handreiking Basis voor Cultuureducatie* die een visie gaf op de ontwikkelingen die gaande zijn binnen het werkveldcultuureducatie. Deze documenten bewezen de afgelopen jaren hun waarde bij het duiden van ontwikkelingen in het cultuurveld en het onderwijs. De kunstvakdocentopleidingen gebruikten de *Schetsen* in hun traject van accreditatie. De *Schetsen* gaven een beeld van de beroepspraktijk waarin een afgestudeerde student zich moet kunnen redden.

De afgelopen jaren heeft de tijd niet stil gestaan. We merkten dat er behoefte is aan actuele en meer gedifferentieerde profielen dan de *Schetsen*. Een profiel van de kunstdocent in het mbo ontbreekt bijvoorbeeld. Andere profielen zouden beter uitgesplitst kunnen worden, zoals een apart profiel voor de kunstdocent in het speciaal en praktijkonderwijs, of meerdere profielen voor de kunstprofessional in de actieve cultuurparticipatie. Maar ook maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor een verandering in het werk van de cultuurprofessional. Denk aan

curriculumherziening, het lerarentekort, de aandacht voor het sociaal-emotioneel welbevinden en de rol die cultuureducatie daarin kan spelen of andere verbindingen met zorg en welzijn.

Mede op verzoek van het werkveld begon LKCA met het uitwerken van het beroepsprofiel van de kunstvakdocent in het primair onderwijs en gaf onderzoeksbureau Sardes hiervoor een opdracht. De komende jaren werkt LKCA de beroepsprofielen voor de verschillende werkvelden verder uit, te beginnen bij het voortgezet onderwijs en de professional in de cultuurparticipatie. LKCA is blij met dit eerste resultaat in wat een reeks van beroepsprofielen moet worden.

Algemene inleiding

DOEL VAN HET BEROEPSPROFIEL

LKCA wil een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de kunstprofessional op het gebied van cultuureducatie en -participatie en daarmee aan de kwaliteit van cultuureducatie en -participatie als geheel. De beroepsprofielen van LKCA geven een beeld van wat een kunstvakdocent (muziek, beeldend, drama, dans, audiovisueel, film, erfgoed) binnen een specifiek werkveld zou moeten kennen en kunnen en bieden houvast voor alle betrokkenen.

DOELGROEPEN

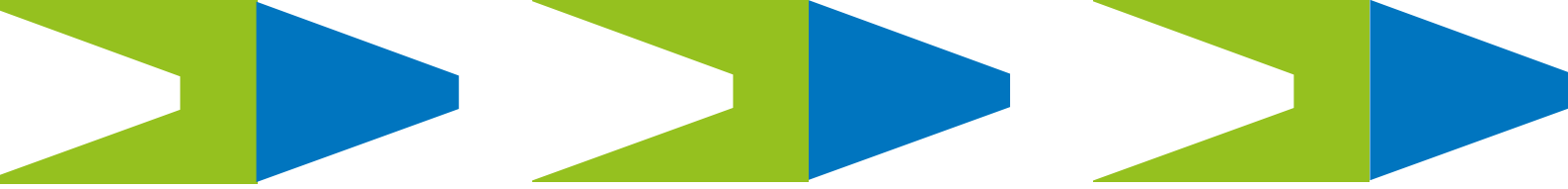
Het beroepsprofiel is bedoeld voor:

- (aanstaande) professionals die kunsteducatieve activiteiten uitvoeren met kinderen van 0 tot 12 jaar in het reguliere basisonderwijs of de kinderopvang,
- opleidingen van de kunstprofessional,
- nascholing van de kunstprofessional.

Zij kunnen het beroepsprofiel op verschillende manieren benutten:

1. Kunstvakopleidingen gebruiken de beroepsprofielen bij de inrichting van hun opleiding om deze zo goed mogelijk aan te laten sluiten op de huidige en toekomstige beroepspraktijk van hun afgestudeerden.
2. Professionals gebruiken de profielen om hun persoonlijke profiel tegen af te zetten en te gebruiken als basis voor verdere persoonlijke ontwikkeling en scholing.
3. Bestuurders voor kunst en cultuur, kinderopvang, onderwijs en overheden gebruiken de profielen voor een aanscherping van de voorwaarden die zij stellen aan de kwaliteit van de cultuurprofessionals of inzet op dit gebied van anderen dan professioneel geschoolden.

Het beroepsprofiel geeft aan wat een ervaren kunstvakdocent in het reguliere primair onderwijs (voor het SBO en (V)SO wordt een apart profiel gemaakt) zou

moeten kunnen en kennen. Voor beginnende docenten kan het richting geven, ervaren docenten kunnen zich eraan spiegelen.

Kunstvakdocenten zijn soms voor kortere of langere tijd vast aan een school of instelling voor kinderopvang verbonden, maar het gebeurt ook vaak dat zij losse workshops of projecten verzorgen en tijdelijk met een groep werken. Het beroepsprofiel omvat beide met de nadruk op de eerste vorm, dus een kunstvakdocent die structureel of voor langere tijd is aangesteld of ingehuurd.

WERKVELD

Het beroepsdomein primair onderwijs maakt onderdeel uit van het grotere beroepsdomein van het funderend onderwijs. Hieronder vallen het primair onderwijs (regulier basisonderwijs en speciaal basisonderwijs), het regulier voortgezet onderwijs, het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs.

Het beroepsdomein primair onderwijs wordt, gelet op actuele ontwikkelingen, breder opgevat dan alleen het basisonderwijs. Vanwege de opkomst van Integrale Kindcentra (IKC) waarin opvang en onderwijs vergaand samenwerken in één organisatie zijn ook de voorschoolse en buitenschoolse opvang betrokken en is het beroepsprofiel toepasbaar op de educatieve activiteiten van 0- tot 12-jarigen. Dit beroepsprofiel heeft daarom betrekking op: het reguliere basisonderwijs, IKC's en kinderopvang (zowel kinderopvang 0 – 4 jaar als BSO). Voor het speciaal (basis) onderwijs wordt een apart profiel gemaakt, al behoort dit formeel ook tot het primair onderwijs.

ROLLEN VAN DE KUNSTVAKDOCENT

De kunstvakdocent kan op verschillende manieren in de kinderopvang en het basisonderwijs werkzaam zijn¹:

- Als vakleerkracht in (vaste) dienst bij een organisatie voor kinderopvang (peuteropvang of buitenschoolse opvang) of een of meer scholen. In dat geval maken de docenten deel uit van het team. En ze zien (een deel van) de kinderen wekelijks.
- Als gastdocent of zzp'er, al dan niet vanuit een culturele instelling, die lessen of projecten uitvoert. Dat kan voor een langere periode zijn (van een aantal weken tot een heel schooljaar) of eenmalig.

---

¹ [De kunstvakdocent in het po - LKCA](#); zie ook: [Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs - SLO p. 10](#)

OPLEIDINGEN EN BEVOEGDHEDEN

INITIËLE OPLEIDINGEN

DOCENT KUNSTVAKKEN PRIMAIR EN VOORTGEZET ONDERWIJS

- HBO - docentopleidingen kunstvakken (beeldend, muziek, theater, dans), aan hogescholen voor de kunsten en algemene hogescholen.²

POST-MBO EN -HBO ONDERWIJS

KUNSTVAKDOCENTEN / KUNSTENAARS KUNNEN ZICH BIJVOORBEELD SPECIALISEREN VOOR HET BASISONDERWIJS

Naast de initiële opleidingen met specialisaties kunnen afgestudeerden zich verder bekwamen via post-HBO onderwijs.

Enkele voorbeelden:

- Post-hbo-opleiding Muziek op Schoot waarin kunstvakdocenten worden opgeleid om muzikles te geven aan kinderen van 0-4 jaar.
- Nascholing voor bevoegde kunstvakdocenten met geen tot beperkte ervaring in het basisonderwijs, bijvoorbeeld bij de Hanzehogeschool (zie kader).
- Nascholing voor professionele musici die hun vaardigheden verder willen ontwikkelen om in het primair onderwijs op hoog niveau muzikles te kunnen geven. De opleiding duurt één jaar, is vormgegeven volgens het SLO-leerplankader muziek en zeer praktijkgericht. Ook muziekdocenten met geen of beperkte ervaring in het basisonderwijs kunnen deelnemen: Music for Me (M4Me).

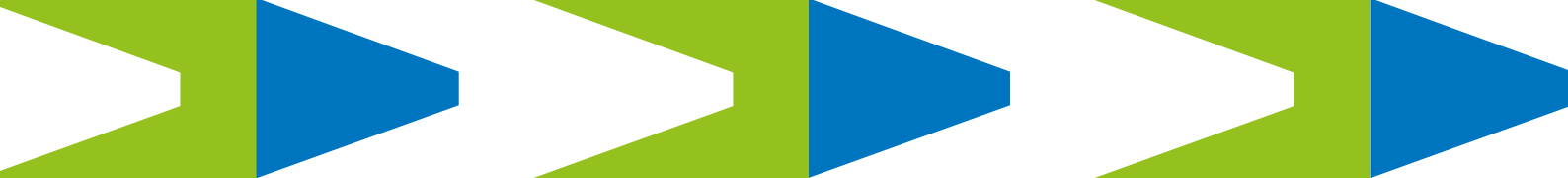
VOORBEELD BIJ DE HANZEHOGESCHOOL

In deze opleiding gaat het om een verdere professionalisering van de kunstvakdocent met de focus op het basisonderwijs. Kunstvakdocenten leren vanuit hun eigen kunstvak een stevige verbinding te leggen met de basisschool:

- met de leerlingen (de kunstvakdocent verdiept de pedagogische en didactische vaardigheden en het klassenmanagement),
- met de leerkrachten (de kunstvakdocent draagt bij aan bewustzijn in het team van de waarde van kunstonderwijs en denkt mee over schoolontwikkelingen vanuit een visie op culturele ontwikkeling van leerlingen),
- met het curriculum (de kunstvakdocent ontwikkelt met kennis van andere vakken, vakoverstijgend onderwijs).

² Er zijn ook uitvoerend kunstenaars muziek, dans, beeldend en theater werkzaam in kinderopvang en onderwijs. Dit beroepsprofiel is met name gericht op de docenten in de kunstvakken.

Na afloop van de opleiding:

- heb je een verbrede kijk op de basisschoolleerling en het basisschoolteam,
- heb je meer kennis van actuele kunstpraktijken en actueel kunstonderwijs,
- heb je meer kennis van hoe het basisonderwijs werkt,
- heb je een uitgebreid handelingsrepertoire ontwikkeld om vanuit jouw vak in de basisschool van betekenis te zijn voor de leerlingen, de leerkrachten en het onderwijsaanbod. Je hebt zicht op hoe je vanuit je kunstvak een bijdrage kunt leveren aan de ontwikkelingen van leerlingen, de leerlijnen van andere vakken, de schooldoelstellingen en onderwijsvernieuwingen.

Kunstvakdocent in het primair onderwijs (PO) | HanzePro

Aanpak en werkwijze totstandkoming beroepsprofiel

Allereerst werkten we het profiel uit op basis van deskresearch. Vervolgens spraken we met acht kunstvakdocenten werkzaam in verschillende disciplines in het primair onderwijs/IKC's en in de kinderopvang (inclusief buitenschoolse opvang) uitgebreid over hun beroep. We verzamelden 'verhalen': wat inspireert docenten, waarom hebben zij voor het beroep gekozen, wat zijn de aantrekkelijke kanten ervan, wat willen zij kinderen bijbrengen, welke ervaring is ze bijgebleven en wat heeft ze gevormd. Deze werkwijze is ontleend aan de aanpak bij de Expeditie Lerarenagenda.³

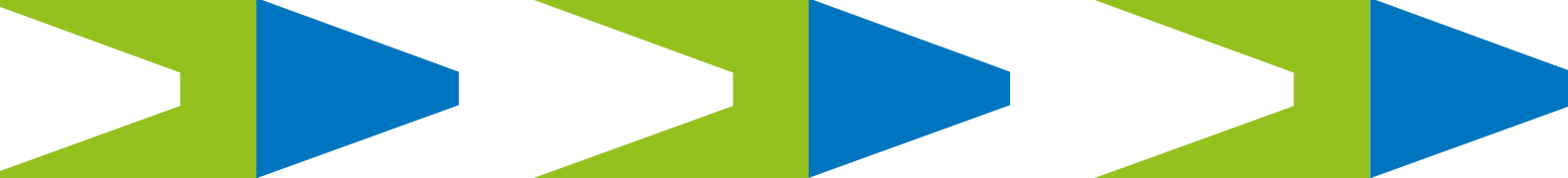
De interviews zijn verwerkt in een apart document. De resultaten van de interviews zijn besproken met kunstvakdocenten van verschillende disciplines, directies, icc'ers en een cultuurbegeleider van vier cultuurprofiel scholen die lid zijn van de Vereniging CultuurProfielScholen (VCPS).

We legden de uitkomsten van de gesprekken voor aan het werkveld in de vorm van stellingen tijdens drie online bijeenkomsten (veldraadplegingen). Tijdens deze veldraadplegingen spraken we met 44 personen. Dit waren kunstvakdocenten werkzaam in het basisonderwijs of de kinderopvang (o.a. beeldend, muziek, drama, dans, fotografie, film, erfgoed, games en muziektechnologie), vakdocenten van kunstvakopleidingen van verschillende disciplines en kunstvakdocenten van de pabo. Verder waren adviseurs en trainers cultuureducatie (zowel in dienst van kunstinstellingen als zelfstandigen), icc'ers en cultuurcoaches hierbij aanwezig.

Ten slotte bespraken we de stellingen met vertegenwoordigers van Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur (VONKC) en VLS, de vakvereniging en vakbond voor muziekdocenten in het onderwijs. Hierbij gebruikten we ook de input uit de veldraadplegingen.

---

³ Zie: [Onderzoek naar adaptief vermogen van leraren - ExpeditieLerarenAgenda](#)

Tijdens de bijeenkomsten gingen we daarnaast in op:

- Worden de aspecten van het beroepsprofiel herkend?
- Zijn de aspecten in het profiel relevant?
- Wat mist er nog?

Op basis van de uitkomsten van de bijeenkomsten konden we het profiel verder aanvullen en uitwerken. De uitkomsten van de bijeenkomsten zijn beschreven in een apart document.

Nadat het concept-beroepsprofiel was vastgesteld, vond nog een laatste feedbackronde plaats bij VONKC en VLS en bij drie experts op het gebied van docent muziek (waaronder twee gespecialiseerd in het jongere kind). De feedback is verwerkt in het definitieve voorliggende document.

De inbreng van de geïnterviewden en de deelnemers aan de bijeenkomsten heeft waardevolle informatie opgeleverd. **Wij willen daarom alle betrokkenen heel hartelijk danken!**

Kenmerken leeftijdsgroepen kinderopvang en basisonderwijs

De leeftijdsgroep 2 - 12 jaar kan onderverdeeld worden in: jonge kinderen (peuters en kleuters), kinderen in de middenbouwleeftijd en bovenbouwkinderen. Elke leeftijdsgroep heeft eigen interessante aspecten en aandachtspunten. Voor een kunstvakdocent is het belangrijk om kennis te hebben van de ontwikkeling van kinderen in de verschillende leeftijdsfasen in het algemeen en van de ontwikkeling op specifieke gebieden (muziek, beeldend, dans, drama, audiovisueel, film, erfgoed (zie ook p.15) in het bijzonder. Dat is relevant om opdrachten en didactiek goed af te stemmen op wat verwacht kan worden van een kind op een bepaalde leeftijd en om kinderen uit te dagen binnen hun mogelijkheden. Ook is het belangrijk dat kunstvakdocenten hiaten in de ontwikkeling kunnen signaleren, zodat zij daarop in kunnen spelen.

Hieronder volgen kenmerken per leeftijdsgroep die de kunstvakdocenten in de interviews en veldraadplegingen naar voren brengen.

PEUTERS EN KLEUTERS

Peuters en kleuters zijn de wereld aan het ontdekken, staan overal open voor en vinden niets raar. Ze zijn direct en fysiek. Maar ze hebben ook een korte spanningsboog. Dat alles vraagt van kunstvakdocenten om een houding en didactiek waarin het benutten van de nieuwsgierigheid een belangrijke plaats inneemt. Een kunstvakdocent moet in staat zijn om een werkwijze te hanteren waarbij de jonge kinderen al hun zintuigen kunnen inzetten. Het is belangrijk om rekening te houden met de korte concentratie die kinderen op deze leeftijd hebben en veel afwisseling in te bouwen, ook tussen mentale en fysieke activiteiten. Jonge kinderen leren door of binnen spelactiviteiten.

MIDDENBOUW

De wat oudere leerlingen hebben een andere manier van aanspreken en begeleiden nodig om de verwondering en het gebruik van de fantasie te stimuleren dan jonge kinderen. Ze zullen wellicht eerder iets 'gek' vinden. Maar ook zij zijn, net als jonge kinderen, meestal duidelijk 'in het hier en nu' aanwezig en zullen dus vrij vlot meegaan als een docent ze op het goede spoor zet.

BOVENBOUW

Leerlingen in de bovenbouw hebben aan de ene kant meer vrijheid nodig om zich te kunnen ontwikkelen, maar ook meer inspiratie en voorbeelden van de docent om te ervaren wat zij met hun 'scheppende fantasie' kunnen realiseren. Het stimuleren van zelfvertrouwen om te experimenteren is bij deze leeftijdsgroep van belang.

Bijdrage van de kunstvakdocent aan de ontwikkeling van kinderen

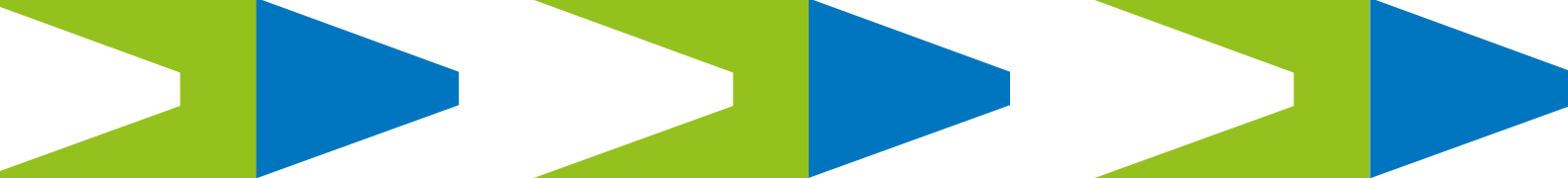
Kunstvakdocenten voegen met hun aanpak en expertise iets wezenlijks toe aan het onderwijs en de ontwikkeling van kinderen. Een belangrijke reden hiervoor is dat zij vanuit een andere invalshoek werken dan de meeste groepsleerkrachten en pedagogisch medewerkers. De combinatie van het docentschap met het kunstenaarschap zorgt ervoor dat veel kunstvakdocenten vanuit hun achtergrond als kunstenaar op een andere manier naar kinderen kijken en meer oog hebben voor de creatieve ontwikkeling van kinderen. Zij geven de leerlingen vaak meer vrijheid en werken wat minder vanuit bestaande kaders in vergelijking met groepsleerkrachten. Meestal werken zij niet de hele week met dezelfde groep, maar steeds korte periodes of voor een beperkt aantal uur per week, zodat zij steeds weer met een 'frisse blik' naar kinderen kunnen kijken. Ook zijn zij meestal niet op de hoogte van de prestaties van een kind in de vakken taal en rekenen en liggen stigmatisering en een 'Pygmalion-effect' wat minder op de loer.⁴ Als groepsleerkrachten een leerling aan het werk zien bij de kunstvakdocent, zien zij daardoor soms een tot dan toe onbekende kant van de leerling.

Het gedurende een korte periode en/of een beperkt aantal uur met een groep kinderen werken, kent ook nadelen. De kunstvakdocenten leren de kinderen minder goed kennen, maken ze meestal maar korte tijd mee en kunnen daardoor minder goed inspelen op groeps- en individuele ontwikkeling. Dat is ook nadelig voor leereffecten op langere termijn, dus de borging van wat kinderen geleerd hebben.

In de buitenschoolse opvang zien de medewerkers kinderen eveneens meestal gedurende een korte tijd, maar in Kunst-BSO's waar kunstvakdocenten vast aan verbonden zijn, hebben zij dan weer juist wel de mogelijkheid om gedurende een

---

⁴ Hier is geen 'hard' bewijs voor, dit is wat veel kunstvakdocenten vertelden.
[Pygmalion-effect \(Wikipedia\)](#)

lange periode met dezelfde groep kinderen te werken en daardoor een langere ontwikkelingslijn te realiseren.

Docenten die zowel binnen- als buitenschoolse lessen verzorgen voor dezelfde kinderen kunnen profiteren van deze combinatie. Ze leren de kinderen in het buitenschoolse op een andere manier kennen dan op school en zien hoe kinderen zich ontwikkelen.

VAKSPECIFIEKE BIJDRAGE

Kunstvakdocenten beheersen hun vak (muziek, beeldend, dans, drama, audiovisueel, film, erfgoed⁵) en brengen kinderen in aanraking met expressiemogelijkheden, materialen en technieken die bij het vak horen. Zij kunnen talenten bij kinderen op hun vakgebied herkennen en verder ontwikkelen.

BIJDRAGE AAN CREATIVITEITSONTWIKKELING

De kunstvakdocenten zijn in staat om vanuit hun eigen vakgebied de creativiteit van kinderen aan te boren en verder tot ontwikkeling te brengen. Zij gebruiken daarvoor de verschillende fasen van een creatief proces en bijbehorende werkwijzen. Deze fasen zijn: een ideeënstroom op gang brengen, ideeën bespreken, inzoomen, keuzes maken, uitzoomen, abstraheren, reflecteren en nieuwe vragen of kwesties bedenken. Het samen met de leerlingen reflecteren maakt onderdeel uit van elke fase.

Docenten laten kinderen kennismaken en oefenen met verschillende maak- en denkstrategieën. De kinderen leren (anders) kijken en luisteren en mogen experimenteren met materialen en middelen. Zij ontwikkelen daardoor hun artistiek-creatief vermogen. Kinderen leren verbanden leggen tussen 'maken en betekenis geven' en 'meemaken en betekenis geven'.⁶

BIJDRAGE AAN SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Kunstvakdocenten kunnen een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden en persoonsvorming, zoals zelfvertrouwen, samenwerken, zelfstandigheid en lef hebben. Dat vraagt van de kinderopvang en school dat zij werken vanuit helder geformuleerde doelen en dat zij verantwoorde pedagogische keuzes maken voor de manier waarop zij kunstvakken inzetten ten behoeve van deze doelen.

---

5 Hoewel er geen specifieke docentopleidingen zijn voor audiovisueel, erfgoed, film noemen we deze onderdelen hier, omdat er vanuit het onderwijs vraag naar is.

6 [Schematische weergave Kunst & Cultuur; Voorstellen ontwikkelteam Kunst en Cultuur \[curriculum.nu\]](#)

De lessen en activiteiten van de kunstvakdocent

Kunstvakdocenten moeten zich verhouden tot het onderwijsprogramma in het basisonderwijs in het algemeen en tot het programma van de school of opvangorganisatie waar zij werken. Hun eigen ideeën over hoe lessen eruit horen te zien, kunnen tot op zekere hoogte afwijken van de gebruikelijke invulling en aanpak van het onderwijs en de kinderopvang en meer vanuit creativiteit ontstaan.

In alle gevallen zijn de kerndoelen voor het basisonderwijs leidend. Die bieden veel ruimte voor een eigen invulling:

KERNDOEL 54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

KERNDOEL 55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

KERNDOEL 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.⁷

Daarnaast kan een school of organisatie voor kinderopvang met specifieke doelen werken. Dat kunnen schoolbrede doelen zijn of doelen per vakgebied, dus ook voor muziek, drama, beeldend etc. Deze doelen vormen voor de kunstvakdocent het uitgangspunt bij de vormgeving van het programma, de lessen en activiteiten.

BASIS EN INSPIRATIE VOOR DE LESSEN

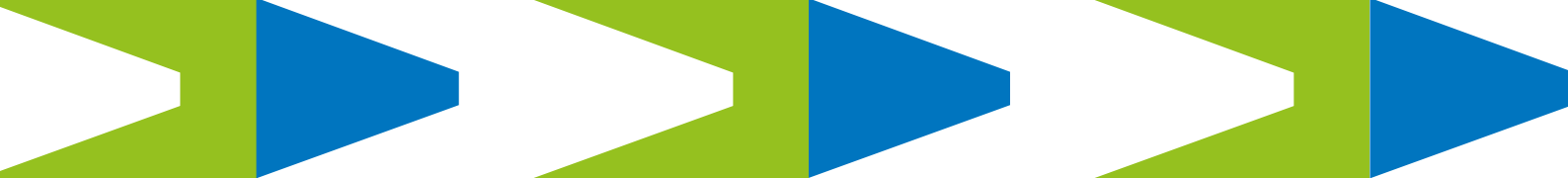
Omdat de kerndoelen breed geformuleerd zijn, heeft SLO een Leerplankader Kunstzinnige Oriëntatie⁸ gemaakt dat kunstvakdocenten houvast geeft bij het ontwerpen van programma's, lessen en activiteiten. Ook de fasen van een creatief

---

⁷ Kerndoelen - SLO

⁸ Leerplankader kunstzinnige oriëntatie

proces in het model van de SLO vormen aangrijpingspunten voor de inrichting van lessen. De bij de leerlingen aan te leren competenties ontlene kunstvakdocenten ook aan de SLO-beschrijvingen. Zij richten hun programma zodanig in dat het leerlingen de kans biedt specifieke competenties te ontwikkelen, zoals creërend vermogen, reflecterend vermogen, onderzoekend vermogen en presenteren.

Een methode biedt handvatten en kan in zijn geheel of gedeeltelijk gevolgd worden. De eigen creativiteit van de kunstvakdocent vormt een belangrijke bron bij het vormgeven van lessen en activiteiten. Als zij die erin verweven, is de kans dat kinderen hun creativiteit aanspreken groter.

Kunstvakdocenten sluiten aan bij wat zij zien gebeuren bij kinderen en bouwen in de lessen ruimte in om daarop in te gaan. Dat betekent dat zij met een script werken dat ruimte laat voor aanpassingen tijdens de lessen en activiteiten.

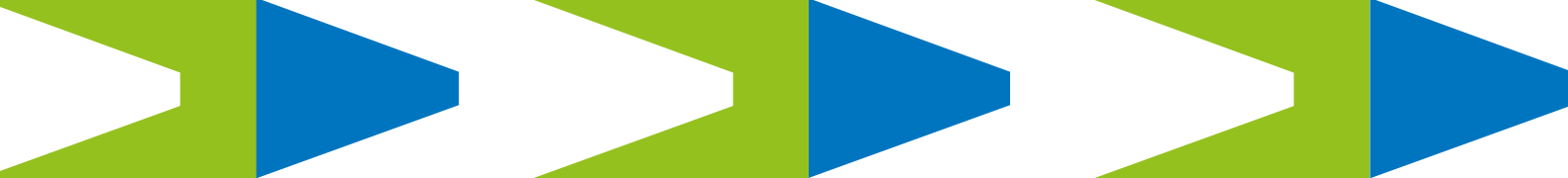
AANSLUITING BIJ PROGRAMMA EN THEMA'S

Kunstvakdocenten hebben vanuit wettelijke kaders veel vrijheid, maar moeten zich uiteraard verhouden tot het programma en/of de thema's van de organisatie waar zij werken. Daarbij zoeken zij een balans tussen wat zij zelf inspirerend vinden en wat de organisatie vraagt. Het gaat dan zowel om de visie van de school op leren en ontwikkelen als om de aanpak en organisatie van het onderwijs die daaruit voortvloeien.

Het afstemmen van de kunstlessen en -activiteiten op het programma op school of in de kinderopvang, draagt eraan bij dat het onderwijs of de activiteiten voor kinderen samenhangend en betekenisvol zijn. Dat kan op verschillende manieren.

Scholen en kinderopvangorganisaties werken nogal eens met thema's. De kunstvakdocenten houden daar rekening mee en zoeken in de kunstlessen aansluiting bij het thema. Dat kunnen zij bespreken met de groepsleerkrachten zodat de verbinding duidelijk is. Ook kan de kunstvakdocent, als onderdeel van het team, zelf thema's inbrengen en/of het teamoverleg waar de thema's besproken worden, bijwonen.

Het aansluiten bij thema's is dus vrij gebruikelijk, maar het maakt wel uit hoe concreet de thema's zijn en hoeveel ruimte ze bieden voor een eigen invulling. Hierover kan de kunstvakdocent in gesprek gaan met het team en bijvoorbeeld

de mogelijkheid onderzoeken om met abstractere concepten⁹ te werken dan met concrete thema's. Het afwisselen van concrete thema's met wat grotere kernconcepten is voor kunstvakdocenten een prettige werkwijze.

In de buitenschoolse opvang is de kunstvakdocent meestal wat minder gebonden aan thema's en is er meer ruimte om in te gaan op wensen en behoeften van de kinderen.

DOORGAANDE LEER- EN ONTWIKKELINGSLIJNEN

Het is niet alleen van belang dat de lessen en activiteiten aansluiten bij de visie en het programma van de kinderopvang of school, maar ook dat kunstvakdocenten binnen hun programma een opbouw in inhoud en te verwerven competenties aanbrenge. Daarvoor zijn verschillende hulpmiddelen beschikbaar.¹⁰

AFSTEMMING OP WENSEN, BEHOEFTE EN ACHTERGROND KINDEREN

Het thema gelijke kansen voor ieder kind vormt een belangrijk speerpunt voor onderwijsbeleid in het algemeen en voor cultuureducatie in het bijzonder. Ieder kind heeft het recht om zijn of haar talenten optimaal te benutten, ongeacht de thuissituatie. Dat kan betekenen dat sommige kinderen extra tijd en aandacht nodig hebben om hetzelfde te bereiken als hun leeftijdsgenoten. Bijvoorbeeld omdat ze laagopgeleide ouders hebben, ouders met een andere culturele achtergrond of ouders met weinig financiële armslag.

Ook inclusie en diversiteit zijn thema's waarvan het belang in de afgelopen jaren is toegenomen, denk bijvoorbeeld aan passend onderwijs. Waar gelijke kansen meestal groepen betreffen die op grond van gemeenschappelijke kenmerken worden achtergesteld, gaat het bij inclusie om het recht doen aan verschillen tussen individuele leerlingen. Dat kunnen ook individuele verschillen zijn op basis van een fysieke of psychische beperking.

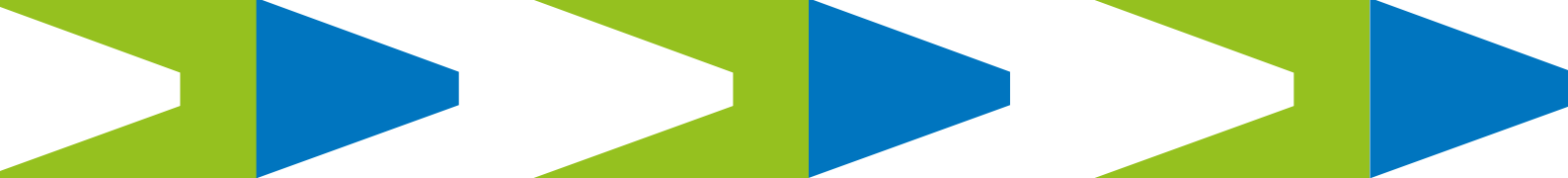
Het is van belang om, mede in het kader van passend onderwijs, de lesstof en de wijze waarop die wordt aangeboden aan te laten sluiten bij de behoeften, mogelijkheden en leefwereld van alle leerlingen. In een inclusieve samenleving

---

⁹ SLO schrijft hierover: 'Denk bijvoorbeeld aan een thema als 'Water'. Een thema waar klimaat, duurzaamheid, landschap (wereldoriëntatie), maar ook vloeistoffen (mens en natuur) en beweging (dans), constructies en afstanden (rekenen-wiskunde) aan de orde komen. De leerlingen bekijken het thema vanuit verschillende perspectieven en kunnen dat wat ze leren, betekenis geven.'

Leerdoelgericht en thematisch onderwijs - SLO

¹⁰ Kunstzinnige oriëntatie - SLO; C-zicht: instrument voor cultuuronderwijs - Cultuur Oost

ervaart niemand obstakels om mee te kunnen doen, iedereen hoort erbij. Dat kan betekenen dat lessen worden aangepast aan specifieke mogelijkheden van kinderen (bijvoorbeeld voor kinderen met een fysieke of psychische beperking). Ook kan differentiatie in aanbod en didactiek nodig zijn, bijvoorbeeld omdat in een klas veel verschillende kinderen zitten. En tenslotte kan het met het oog op het bieden van gelijke kansen, nodig zijn om sommige kinderen meer tijd of financiële ondersteuning te bieden om hetzelfde te kunnen bereiken als hun leeftijdgenoten die in gunstiger omstandigheden opgroeien. Een kunstvakdocent heeft hier oog voor en weet op welke manier rekening gehouden kan worden met ieder kind, ongeacht de achtergrond.¹¹

Kunstvakdocenten 'kunnen omgaan met culturele en sociaaleconomische verschillen, verschillen in achtergrond, leerstijl, intelligentie, motivatie en leeftijd en enorme variaties in artistieke aanleg en kennis.'¹²

Het omgaan met verschillen in de groep laat zich vooral zien bij de aard en uitvoering van opdrachten. Kinderen krijgen dan de mogelijkheid om op hun eigen niveau aan een opdracht te werken. Dat geldt vooral voor beeldende vorming. Maar ook bij dans, muziek en drama maakt het uit welke eerdere ervaringen kinderen hebben en wat zij al beheersen. De kunstvakdocenten zijn in staat zijn om met verschillen in een groep om te gaan en weten op welke manier zij kunnen aansluiten bij wat een kind al weet en kan. Dat kan bijvoorbeeld door de groepen bij groepsopdrachten zodanig samen te stellen dat kinderen elkaar kunnen helpen afgewisseld met homogene groepen waarin elk kind op het eigen niveau wordt uitgedaagd.

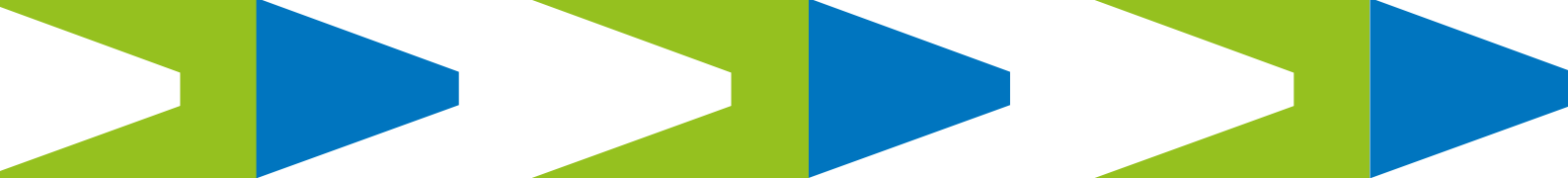
DIDACTIEK EN WERKVORMEN

Kunstvakdocenten werken doorgaans met een procesgerichte didactiek. Dat houdt in dat zij leerlingen in staat stellen om te onderzoeken, te ontwerpen, te divergeren en convergeren, analyseren, synthetiseren en te evalueren. Veelgebruikte werkvormen zijn: uitdagende opdrachten geven, inspiratie bieden, goede vragen stellen en leerlingen (verder) op weg helpen door feedback en tips. Docenten leren kinderen dat 'fouten maken' niet erg is, sterker nog: dat je daar van leert. Daarnaast beheersen docenten instructie- en werkvormen die gericht zijn op het aanleren van technieken in de betreffende kunstdiscipline. Voor muziekdocenten is dit lastiger te realiseren. De meeste scholen werken met muzieklessen van een half uur en mede om die reden zijn de lessen vaak receptief en reproductief van aard.

---

¹¹ In een inclusieve klas voelt elk kind zich thuis - LKCA

¹² Kunstvakdocentenoverleg KVDO (2018). Opleidingsprofielen 2018 kunstvakdocentenopleidingen.

De werkvormen moeten rust en duidelijkheid geven, veiligheid en houvast bieden, maar leerlingen ook voldoende uitdaging bieden om te experimenteren en buiten de gebaande paden te treden. Kunstvakdocenten in de kinderopvang kunnen kinderen wat meer loslaten dan in het onderwijs, omdat zij doorgaans minder met specifieke doelen op hun vakgebied hoeven te werken en met kleinere groepen werken.

Kunstvakdocenten zijn in staat om werkvormen in te zetten die ook de zintuigen prikkelen, dus (juist) niet alleen de cognitie. Zij bieden meerwaarde door de inzet van andere werkvormen dan kinderen gewend zijn.

De docenten zoeken in de werkvormen een balans tussen herkenning en uitdaging. Enerzijds gaat het om aansluiten bij de belevingswereld van kinderen en anderzijds om het verrassen van kinderen met iets geheel nieuws en prikkelends.

Kenmerkend voor de kunstlessen is dat ze meestal een beperkte omvang hebben, namelijk één tot anderhalf uur en dikwijls minder (voor muziekonderwijs). Kunstvakdocenten moeten in staat zijn om in die beperkte tijd een les goed op te bouwen en de spanningsboog van leerlingen vast te houden. Ook is het van belang, met name voor kinderen zelf, maar ook voor ouders en het team, dat er een eindresultaat is na een lessenreeks (zie hieronder bij beoordeling). Dat hoeft niet te concurreren met een procesgerichte didactiek, maar kan naast elkaar bestaan.

Vaak werken kunstvakdocenten in kleine groepen, maar dat geldt niet voor alle kunstdisciplines. Het is bij beeldend onderwijs wat vaker het geval dan bij muziek. Kunstvakdocenten moeten goed op de hoogte zijn van werkvormen, zodat kinderen ten volle kunnen profiteren van de kleine groep. Maar de docenten zijn ook in staat om met een grote groep leerlingen aan de slag te gaan en te variëren in werkvormen, zodat kinderen afwisselend zelfstandig werken en samenwerken.

BEOORDELING

Kunstvakdocenten in het onderwijs beoordelen zowel het product, het (creatieve) proces als vaardigheden. Bij dat laatste gaat het ook om de beheersing van technieken. Vaardigheden en creatief proces zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Kinderen kunnen creatieve ideeën hebben, maar zonder beheersing van de juiste vaardigheden kunnen zij deze niet uitvoeren.

De professionals in de kinderopvang hanteren deels andere criteria. Zij kijken wat meer naar hoe een kind bezig is en zich ontwikkelt.

Het gaat bij de kunstlessen en -activiteiten in de eerste plaats om het proces en in de tweede plaats om een product (een beeldend werk, tentoonstelling, voorstelling, muziekkuitvoering etc.). Docenten letten bij de beoordeling bijvoorbeeld op de wijze waarop leerlingen een opdracht uitvoeren en hoe zij omgaan met feedback. Om het proces in beeld te brengen en te evalueren, hanteren kunstvakdocenten werkwijzen, zoals foto's en films, om samen met de leerlingen te reflecteren op het eigen of groepsproces en om een kunstdossier (portfolio) aan te leggen. Dit laatste kan zowel fysiek, bijvoorbeeld in een map of doos, als digitaal, door foto's en film. Voor leerlingen, groepsleerkrachten en ouders is het prettig dat er ook iets tastbaars voortkomt uit het proces: het product, zoals een beeldend werk, voorstelling of muziekkuitvoering, is wel belangrijk. Dat bevordert de motivatie van leerlingen en draagvlak in het team en onder ouders.

Beoordelingscriteria kunnen ontleend worden aan de doelen, maar ook - meer algemeen - de ontwikkelingsgebieden omvatten. Dat laatste speelt vooral bij jonge kinderen (peuters en kleuters).

In een doorlopende ontwikkelingslijn bouwen doelen, inhouden en te verwerven competenties op elkaar voort. Dat betekent dat de beoordelingscriteria en -instrumenten dat ook doen. Enkele intermediaire instellingen voor cultuureducatie zijn bezig met een systeem voor formatieve beoordeling (procesbeoordeling), maar er is (nog) geen geschikt beoordelingsinstrumentarium, terwijl keer op keer blijkt dat daar wel behoefte aan is.¹³

---

¹³ [Cultuureducatie draagt bij aan leeropbrengsten | Onderwijskennis; Monitoring en evaluatie cultuureducatie primair onderwijs | ResearchNed](#)

Competenties van de kunstvakdocent

VAKKENNIS EN VAKVAARDIGHEDEN

Uiteraard zijn kennis van het eigen vak en vakvaardigheden belangrijke en eerste vereisten. Zo moet een muziekdocent bijvoorbeeld in staat zijn de eigen zangstem in te zetten en zang goed te begeleiden. Een dramadocent kan niet alleen zelf een personage neerzetten, maar kan ook kinderen daarbij ondersteunen. Ook het bijhouden van nieuwe ontwikkelingen in het vak is van belang. De vakdocent brengt kinderen immers in aanraking met kunstuitingen, binnen en buiten het schoolgebouw. Enige kennis van andere kunstvakken en vaardigheden die niet bij de eigen discipline behoren, is relevant. In kinderopvang en basisonderwijs ligt de nadruk op kennismaking met kunst en er zijn breed geformuleerde kerndoelen voor het PO. Dat betekent dus niet dat de kunstvakdocent 'superexpert' hoeft te zijn in meerdere kunstdisciplines, maar wel dat de docent weet op welke manier zinvolle kruisbestuivingen kunnen plaatsvinden en hoe het artistiek-creatieve proces een plek heeft binnen de verschillende disciplines. Ook voor andere leergebieden in het PO, zoals rekenen, taal en de zaakvakken, is het van belang dat de kunstvakdocent kennis heeft van hoe doelen en inhoud samen kunnen komen.

KENNIS VAN DE ONTWIKKELING VAN KINDEREN

Daarnaast hebben kunstvakdocenten kennis van de ontwikkeling van kinderen, zowel in het algemeen als voor hun eigen vak. Op die manier weten zij op welke leeftijd een kind iets zou moeten kunnen, ook in fysiek opzicht, ontdekken zij mogelijke hiaten in de ontwikkeling en kunnen zij leerlingen op de juiste manier prikkelen om verder te komen.

PEDAGOGISCHE VAARDIGHEDEN

Op pedagogisch gebied kan een kunstvakdocent in principe hetzelfde als een groepsleerkracht of pedagogisch medewerker. De kunstvakdocent creëert een veilige, ondersteunende en stimulerende leeromgeving en zorgt ervoor dat kinderen:

- weten dat ze erbij horen en welkom zijn,
- weten dat ze gewaardeerd worden,
- op een respectvolle manier met elkaar omgaan,
- uitgedaagd worden om verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar,
- initiatieven kunnen nemen en zelfstandig kunnen werken.¹⁴

Een kunstvakdocent kijkt goed naar kinderen en kan schakelen tussen wat een kind nodig heeft en wat de groep nodig heeft. Het is verder van belang dat een kunstvakdocent op het eigen vakgebied talenten herkent bij een kind en weet hoe het deze verder kan ontwikkelen, binnen of buiten school.

DIDACTISCHE VAARDIGHEDEN

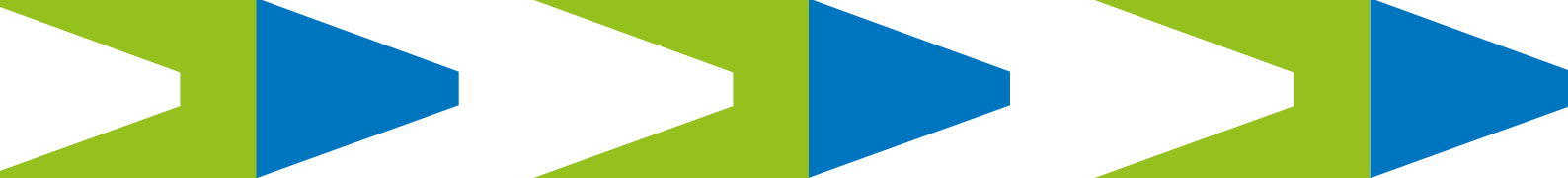
Op didactisch gebied moet de kunstvakdocent zich kunnen meten met groepsleerkrachten. Dat betekent dat kunstvakdocenten een krachtige leeromgeving realiseren. De volgende bekwaamheden zijn daarbij van belang:

- Doelen stellen, leerstof selecteren en ordenen.
- Samenhangende lessen uitwerken met passende werkvormen, materialen en media, afgestemd op het niveau en de kenmerken van leerlingen.
- Passende en betrouwbare toetsvormen kiezen, maken of samenstellen.
- Adequaat klassenmanagement realiseren.
- Aan leerlingen verwachtingen en leerdoelen duidelijk maken en leerlingen motiveren om deze te halen.
- De leerstof begrijpelijk en aansprekend uitleggen, voordoen hoe ermee te werken.
- Doelmatig gebruik maken van beschikbare (digitale) leermaterialen en leermiddelen.
- Gerichte activiteiten, daarbij variatie aanbrenge en bij instructie en verwerking differentiëren naar niveau en kenmerken van leerlingen.
- Leerlingen begeleiden bij verwerking en proces, stimulerende vragen stellen en opbouwende gerichte feedback geven op taak en aanpak.
- Samenwerking, zelfwerkzaamheid en zelfstandigheid stimuleren.¹⁵

Voor kunstvakdocenten is dit meer een uitdaging dan voor de groepsleerkrachten, omdat zij met veel (verschillende) leerlingen vaker gedurende een kortere tijd werken. Dat maakt het lastiger om te differentiëren. Tegelijkertijd is de noodzaak om de lessen, de opdrachten en de feedback af te stemmen op wat een leerling kan

¹⁴ [Toelichting po op competentiematrix \(onderwijsportaal.nl\)](#)

¹⁵ [Bekwaamheid van leraren | Werken in het onderwijs | Rijksoverheid.nl](#)

en hoe je een leerling uitdaagt om verder te komen, minstens zo belangrijk als bij de andere leergebieden.

Kunstvakdocenten kiezen uit een veelheid van werkvormen, waarbij zij individueel werken (bijvoorbeeld in een atelier) afwisselen met werken in een groep (bijvoorbeeld voor een theater-, muziek- of dansuitvoering). Zij kunnen dit samen met een team, bestaande uit kunstvakdocenten uit verschillende disciplines, doen.

Rust, structuur en duidelijkheid bieden en kaders en regels stellen is van groot belang. Met andere woorden: voor een kunstvakdocent is een goed klassenmanagement misschien wel nog belangrijker dan voor de groepsleerkracht en vaak moeilijker omdat de leerlingen minder goed bekend zijn.

KENNIS VAN EN ERVARING MET CREATIEF PROCES

Kunstvakdocenten zijn zelf creatief en weten hoe ze een artistiek-creatief proces bij leerlingen op gang kunnen brengen en houden. De docent is enthousiast, heeft liefde voor het vak en draagt dat over. Creativiteit strekt zich verder uit dan het eigen vak, het gaat ook over het zien van mogelijkheden en die benutten.

PERSOONLIJKE VAARDIGHEDEN

Flexibiliteit, openstaan voor wat er gebeurt tijdens een les, niet snel oordelen en goede communicatieve vaardigheden zijn belangrijk voor de kunstvakdocent. Daarnaast is reflectief vermogen van belang: een kunstvakdocent is in staat om het eigen proces en dat van de leerlingen kritisch te beschouwen en daarvan te leren.

Samenwerken binnen een organisatie

POSITIE VAN DE KUNSTVAKDOCENT

De positie van de kunstvakdocent binnen een organisatie kan heel verschillend zijn: van af en toe invliegen tot vast onderdeel van het team uitmaken. In het laatste geval is de kunstvakdocent niet alleen verantwoordelijk voor het eigen vak, maar voor al het leren en ontwikkelen van een kind in de betreffende kinderopvang of op een school.

Vanuit de eigenheid van het vak levert de kunstvakdocent een bijdrage aan de organisatie. Het is belangrijk om gezamenlijk met het team doelen vast te stellen en deze samen met de groepsleerkracht(en), icc'er, directie/management te evalueren. Deze gezamenlijke verantwoordelijkheid is belangrijk, want dan is de kunstvakdocent beter in staat om in te spelen op behoeften, wensen en mogelijkheden van de kinderen en de organisatie.

INHOUDELIJKE AANSLUITING

De inhoudelijke aansluiting van het programma, de lessen en activiteiten vallen onder de verantwoordelijkheid van kunstvakdocenten en de organisatie waar zij voor werken. Eerder is al beschreven op welke manieren dat kan plaatsvinden: een programma of aanpak voor de hele school; het volgen van een methode voor het eigen vak of een methode die vakken combineert; gezamenlijke thema's; werken vanuit dezelfde concepten; een gemeenschappelijke visie op de ontwikkeling van kinderen. Op die manier kunnen kruisbestuivingen plaatsvinden. Kunstvakdocenten leveren vanuit hun eigen vak een bijdrage aan onderwijsontwikkeling/-uitvoering en geven concrete suggesties aan groepsleerkrachten. Omgekeerd ontvangen zij input van de rest van het team voor de uitwerking van de eigen onderdelen. De icc'er speelt een belangrijke rol bij het aanbrengen van inhoudelijke samenhang.¹⁶

---

¹⁶ Het merendeel van de scholen in het primair onderwijs heeft een cultuurcoördinator ter beschikking (88%). Bron: [Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2017-2018](#)

SAMENWERKEN MET PEDAGOGISCH MEDEWERKERS EN GROEPSLEERKRACHTEN

De kunstvakdocenten moeten in staat zijn om zowel zelfstandig te werken en eigen keuzes te maken als flexibel te zijn en zich aan te passen. In de samenwerking met collega's zoeken zij verbinding. Het is voor de ontwikkeling van kinderen van belang dat er een verbinding is tussen de kunstvakken en de rest van het programma op school of in de kinderopvang. De relatie met de groepsleerkrachten (die ook vaak zelf kunstlessen geven) is essentieel. Het bij elkaar in de lessen kijken en samen voorbereiden en uitvoeren van het programma is een goede manier om verbinding tot stand te brengen. De huidige organisatie van het onderwijs is daar echter niet altijd op ingericht, dus dat vraagt om slimme constructies en een actieve houding van de kunstvakdocent.

Kunstvakdocenten kunnen een bijdrage leveren aan nascholing voor pedagogisch medewerkers en groepsleerkrachten, zowel binnen de eigen als een andere organisatie. De nascholing kan gaan over het eigen vak of over kunstvakken en creativiteit in het algemeen.

SAMENWERKEN MET ANDERE KUNSTPROFESSIONALS EN DE CULTURELE OMGEVING

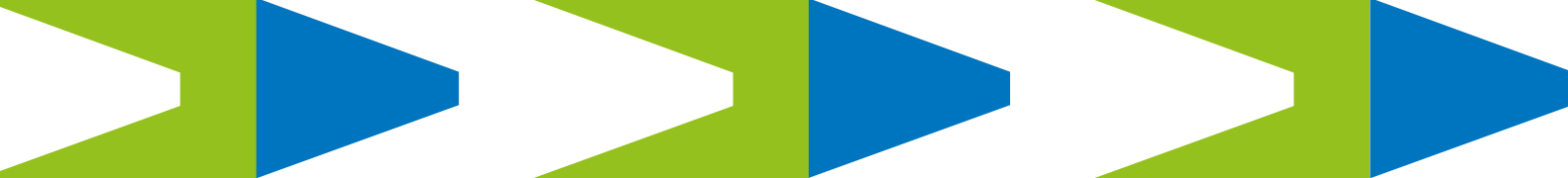
Een kunstvakdocent is op de hoogte van ontwikkelingen in het eigen vak en werkt daarvoor samen met de culturele omgeving. Zij kunnen die omgeving benutten bij het vormgeven van het programma, dat ook kan bestaan uit het bezoeken van culturele activiteiten buiten het schoolgebouw of door de culturele omgeving de school binnen te halen.

Voor een kunstvakdocent is het waardevol om bekend te zijn met verschillende kunstdisciplines en te weten hoe zij betekenisvolle relaties kunnen leggen. Het is niet nodig om twee of meer kunstdisciplines volledig te beheersen, maar wel om op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in andere kunstvakken. 'Professionals krijgen [als gevolg daarvan] te maken met steeds uitdagender vraagstukken, die vragen om een stevige theoretische en onderzoeksmatige kennisbasis, soms zelfs specialistisch van aard. Maar ook om een multidisciplinaire aanpak, over de grenzen van het eigen vakgebied heen.'¹⁷

De samenwerking over de grenzen van het eigen vak heen is alleen succesvol als de organisatie die faciliteert in tijd voor overleg, roosters, materialen en ruimtes. Het kan op een incidentele basis, bijvoorbeeld voor een musical of ander project,

---

¹⁷ Vereniging Hogescholen (2019). De professionele masterstandaard. [De professionele masterstandaard \(vereniginghogescholen.nl\)](https://www.vereniginghogescholen.nl)

maar heeft nog meer kans van slagen als het op structurele basis plaatsvindt, zodat docenten elkaar en elkaars vakgebied goed leren kennen.

De kunstvakdocent is in staat om ook de verbinding tussen binnen- en buitenschoolse cultuureducatie te realiseren. Het is dan van belang dat kunstvakdocenten op de hoogte zijn van de expertise van ouders, van kunstcentra in de wijk en weten waar voor kinderen relevante concerten, presentaties en tentoonstellingen plaatsvinden.

Kunstvakdocent van de toekomst

ROL VAN CULTUUREDUCATIE

Ondanks de overeenstemming in wetenschap, beleid en praktijk over het belang van cultuureducatie voor de brede ontwikkeling van het kind, is de waarde van kunst en cultuur nog altijd niet overal duidelijk zichtbaar. De legitimatie ervan en de meerwaarde staan niet altijd op het netvlies van de professionals in kinderopvang en onderwijs.

Er is momenteel in het onderwijsbeleid veel aandacht voor de basisvaardigheden taal (lezen), rekenen en burgerschap. Dat kan tot gevolg hebben dat cultuureducatie naar de achtergrond verdwijnt. Maar het biedt ook kansen, want de verbinding van muziek, beeldend, dans, drama, audiovisueel, film en erfgoed met taal- en rekenontwikkeling kan juist voor meer leereffect zorgen. Een kunstvakdocent kan samen met de groepsleerkracht zorgen voor zinvolle combinaties van vakken en leergebieden, waarbij soms de doelen van het ene vak en soms die van het andere vak prevaleren, maar bij voorkeur in gelijkwaardigheid gerealiseerd worden.¹⁸

Het breed erkennen van de intrinsieke waarde van kunst en cultuur¹⁹ als basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van kinderen is een eerste stap die nodig is om te zorgen voor een stevige positie van kunst en cultuur in kinderopvang en onderwijs.

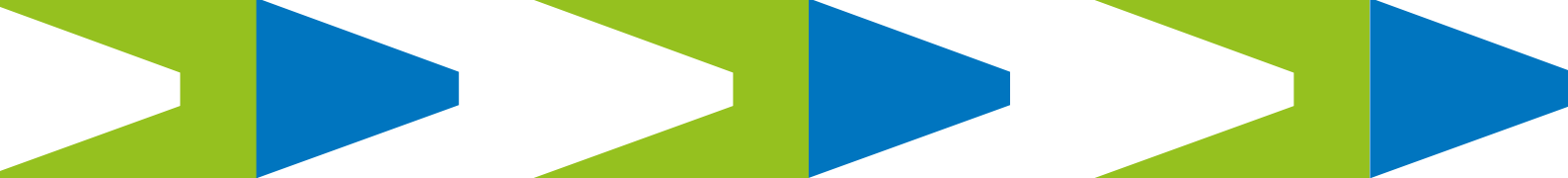
COMBINATIE VAN LEER Gebieden EN INTEGRAAL WERKEN

De samenleving heeft behoefte aan professionals die over de grenzen van hun eigen vak heen kunnen kijken.

---

¹⁸ Zie bijvoorbeeld: De kracht van taal en muziek - LKCA; Werken met verhalen - LKCA

¹⁹ Het gaat dan om de waarde van kunstbeoefening als zodanig die betekenis geeft aan het leven. Over een precieze omschrijving hiervan en hoe die waarde zich onderscheidt van andere terreinen, zoals bijvoorbeeld sport, is geen overeenstemming. Zie bijvoorbeeld: Waarom moet kunst bijdragen aan maatschappelijke opgaven? Kunst is toch waardevol op zich? - LKCA

‘Net als de kunsten verbindt de kunsteducatie zich met andere sectoren en thema’s: met de zorg en techniek, met andere vakken op school, met andere kunstdisciplines. Invloedrijke initiatieven zoals Curriculum.nu brengen de waarde van kunst en creativiteit extra onder de aandacht. Er wordt op school steeds vaker gedifferentieerd en integraal gewerkt, thematisch en vakoverstijgend. Verbeeldingskracht en ‘makersvaardigheden’ zijn aan de docentkant waardevol bij het vormgeven van vernieuwende lespraktijken.’²⁰

Deze ontwikkeling brengt met zich mee dat kunstvakdocenten in staat moeten zijn om verbindingen te leggen tussen hun eigen vak en andere gebieden, zoals techniek, zorg en gezondheid. Dat kan ook in het onderwijs of de kinderopvang.

BALANS TUSSEN VRIJHEID EN GEBONDENHEID

Kunstvakdocenten zien zich voor de opgave gesteld een goede balans te vinden tussen het behoud van hun eigenheid en dat van hun vak enerzijds en aanpassing aan heersende regels in de organisatie waar zij werken anderzijds. Soms staat de prestatiegerichtheid van een school of de nadruk op rekenen en taal een creatieve invulling en uitvoering van de kunstvakken in de weg.

Ook op een andere manier is de kunstvakdocent bezig met een balans tussen vrijheid en gebondenheid. Momenteel is er veel werk voor kunstvakdocenten, mede gevoed door lerarentekorten en NPO-gelden. Dat heeft tot gevolg dat meer kunstvakdocenten voor langere tijd aan een organisatie verbonden kunnen zijn. Maar de tijdelijkheid van subsidies – ook die van diverse cultuureducatieregelingen van overheden en fondsen – brengt met zich mee dat kunstvakdocenten altijd bezig zijn met hun arbeidspositie op de langere termijn. Sommige kunstvakdocenten willen niet vast verbonden zijn aan een instelling, maar de vrijheid hebben om zich voor kortere of langere tijd in te laten huren.

SAMENWERKING KINDEROPVANG EN ONDERWIJS

In de kinderopvang zitten grote veranderingen aan te komen, omdat het plan van de huidige regering is dat deze per 2028 grotendeels gratis moet zijn. Ook zou kinderopvang steeds meer verweven kunnen raken met het onderwijs, zoals bijvoorbeeld in IKC’s. Dat betekent voor een kunstvakdocent dat het aanbrengen van doorgaande lijnen 0-12 nog belangrijker is, evenals continuïteit over de dag, dus het schakelen tussen kinderopvang (voor en na school en tijdens de schoolvakanties) en onderwijs.

---

²⁰ Kunstvakdocentenoverleg KVDO (2018). Opleidingsprofielen 2018 kunstvakdocentenopleidingen.

Beleidsontwikkelingen

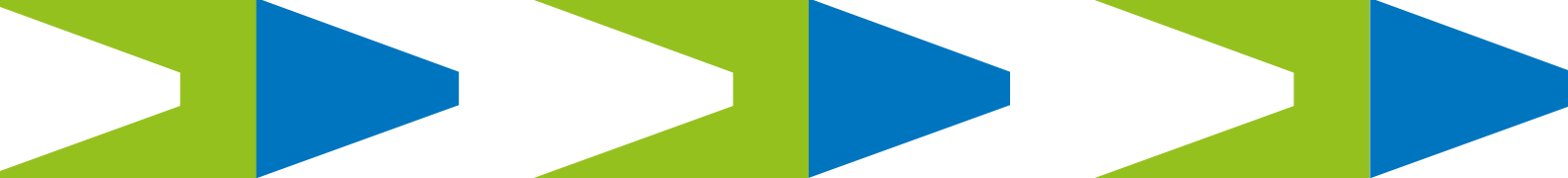
CULTUUREDMCATIE MET KWALITEIT

Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit ging van start in 2013 en kent inmiddels de derde periode van vier jaar. In eerste instantie richtte het programma zich uitsluitend op het primair onderwijs (inclusief speciaal onderwijs), in de huidige periode is dit ook uitgebreid naar andere gebieden zoals de voorschoolse en buitenschoolse educatie, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. De meeste ervaring is in de afgelopen jaren opgedaan in het basisonderwijs, met name met het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen, professionalisering van leerkrachten en de samenwerking van scholen met culturele instellingen.

Door het programma ligt er meer nadruk op samenwerking met externe culturele partners en inbedding van activiteiten van deze partners in het onderwijs. Doorlopende leerlijnen vormen een voortdurend aandachtspunt in de samenwerking tussen onderwijs en de culturele aanbieders. Kansengelijkheid en inclusie is een van de speerpunten van het huidige programma, net als een sterkere verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse kunstonderwijs.

PASSEND ONDERWIJS

In september 2014 werd passend onderwijs via de Wet Passend Onderwijs ingevoerd, aansluitend op het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Het uitgangspunt daarbij was 'regulier als het kan, speciaal als het moet'. Scholen kregen een zorgplicht voor leerlingen en werden verantwoordelijk voor het vinden van een passende plek. Ook het terugdringen van het aantal 'thuiszitters' was een van de doelstellingen van passend onderwijs. Door passend onderwijs zijn er meer leerlingen in de reguliere klassen aanwezig met een behoefte aan aanvullende ondersteuning, al heeft het niet geleid tot een opheffing van het speciaal onderwijs, wat idealiter de ultieme doelstelling was.

Kunstvakdocenten krijgen door passend onderwijs te maken met een meer gedifferentieerde klas en moeten voorbereid zijn op het inzetten van verschillende werkwijzen en aanpakken om alle kinderen in de klas te bereiken en te begeleiden.

CURRICULUMHERZIENING

Het traject van curriculumherziening is al in 2014 ingezet en zou uiteindelijk in 2023 moeten leiden tot nieuwe kerndoelen in het primair onderwijs (en de onderbouw van het voortgezet onderwijs). De ontwikkeling van nieuwe kerndoelen gaat wat trager dan voorzien, maar lijkt nu echt van de grond te komen.²¹

Ontwikkelteams, bestaande uit docenten en schoolleiders met verschillende achtergronden, stelden adviezen op voor de huidige leergebieden, waaronder kunst en cultuur, en twee nieuwe leergebieden. Het advies van het ontwikkelteam Kunst en Cultuur beschrijft een visie waarin het artistiek-creatieve proces centraal staat en acht belangrijke aspecten (Grote Opdrachten) aan bod komen via lijnen van *maken en betekenis geven, of meemaken en betekenis geven*.²² SLO constateert dat de voorstellen vanuit curriculum.nu niet veel afwijken van de inhoud van de huidige kerndoelen en dat de bouwstenen eenvoudig gerelateerd kunnen worden aan de kerndoelen. Het gaat om een nadere specificatie van de huidige kerndoelen en een andere terminologie. Er zijn echter ook een aantal nieuwe accenten: de focus ligt meer op artistiek creatief vermogen, maak- en denkstrategieën binnen het maken en betekenis geven en meemaken en betekenis geven. Daarnaast is artistieke innovatie een nieuw thema dat ingebracht is.²³

De visie en grote opdrachten vragen, met name in het primair onderwijs, om een andere benadering van het leergebied. Het advies is om kunst en cultuur niet zozeer vanuit de verschillende (bestaande) kunstdisciplines te benaderen, maar vanuit de verschillende kenmerken die de kunstdisciplines hebben, zoals klank, ritme, vorm, beweging en kleur. Docenten zullen daarom meer kennis moeten hebben van de verschillende aspecten van alle disciplines en hoe zij deze in samenhang kunnen aanbieden. Vanuit deze verschillende aspecten kunnen kunstvakdocenten dan de verbinding maken met verschillende culturele disciplines en uitingen, zoals muziek, maar ook film of spoken word.

---

²¹ [Basisvaardigheden verplicht in kerndoelen kunst en cultuur - LKCA](#)

²² [Schematische weergave kunst & cultuur](#)

²³ [Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs - SLO p.21](#)

INTEGRALE KINDCENTRA EN RECHT OP KINDEROPVANG

De afgelopen jaren is er steeds meer sprake van een integratie van voor- en naschoolse kinderopvang met de basisscholen. In sommige gevallen beperkt deze integratie zich tot het onderbrengen van de verschillende voorzieningen in één gebouw, maar steeds vaker ontwikkelt men zich tot één organisatie vanuit een gezamenlijke visie en personeelsbeleid en een doorgaande leer/ontwikkellijn.

De SER bepleit een toegangsrecht tot kinderopvang voor alle kinderen van nul tot dertien jaar van minimaal twee dagen per week en wijst daarbij op het belang van samenwerking tussen kinderopvang en primair onderwijs. De buitenschoolse opvang kan zich in die samenwerking omvormen van 'opvang' tot brede talentontwikkeling. Het primair onderwijs kan in die samenwerking veel beter de opgave invullen om kansenongelijkheid terug te dringen en de leeropbrengsten voor kinderen te vergroten.²⁴

De verwachting is dat deze ontwikkeling meer ruimte biedt voor culturele activiteiten na schooltijd in aansluiting op wat kinderen binnen schooltijd doen. Voor docenten kan dit betekenen dat zij met (groepen) kinderen na de reguliere schooltijden verdiepende activiteiten of projecten kunnen doen, die weer van invloed zijn op wat onder schooltijd plaatsvindt. De docenten kunnen deze activiteiten zelf ontwikkelen en verzorgen of in samenwerking met andere vakdocenten of culturele instellingen. Het betekent ook een verbreding van taken. Werken in een IKC betekent werken in een multidisciplinair team en dat vraagt om een specifieke houding en vaardigheden. Een professional in een IKC is meer dan andere professionals gericht op samenwerking, ervaart een gedeelde verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van kinderen, is onderzoekend en ondernemend.²⁵ Kunstvakdocenten moeten niet alleen goed zijn in hun eigen vak, maar ook over de grenzen van het eigen vak kunnen kijken.²⁶

NATIONAAL PROGRAMMA ONDERWIJS

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt via het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) extra gelden beschikbaar om leraren en leerlingen te helpen coronavertragingen aan te pakken. Het is een tijdelijk programma, maar zou een langer durende invloed kunnen hebben op de positie van kunstvakdocenten

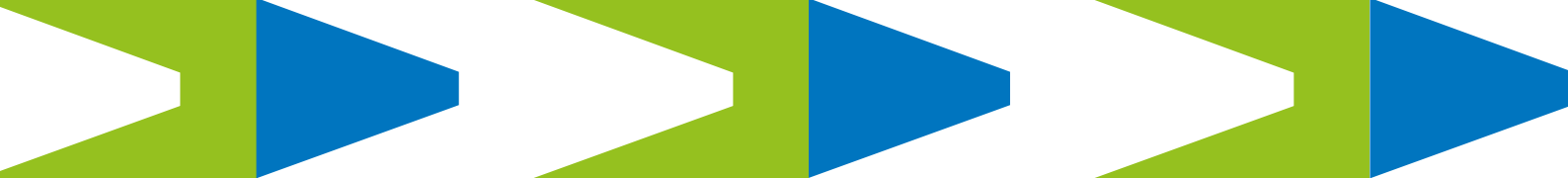
---

²⁴ [Een kansrijke start voor alle kinderen: Naar inclusieve en toegankelijke voorzieningen voor kinderen van 0-13 jaar \(ser.nl\)](#)

²⁵ Zie [IKC beroepsbeeld \(pactvoorkindcentra.nl\)](#), p.8

²⁶ [Het kindcentrum als speel-, leer- en werkgemeenschap - Hanzehogeschool Groningen](#), p.60 en 61

in het PO. Cultuureducatie is een van de zeven leergebieden waarop leerlingen achterstand opgelopen kunnen hebben en een van de interventies die scholen kunnen benutten om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te bevorderen.²⁷ Wellicht dat scholen ook na het stopzetten van de NPO-middelen ervoor kiezen om kunstvakdocenten voor langere tijd aan zich te binden.

Uit de eerste meting vanuit DUO (2021) komt naar voren dat 39% van de ondervraagde scholen zeker of waarschijnlijk kiezen voor interventies op het gebied van cultuureducatie. Daarmee staat cultuureducatie op de vierde plaats bij de keuze voor interventies (na digitale technologie, inhuren van externen en klasverkleining). NPO-gelden zijn ook ingezet om kunstenaars en vakleerkrachten in te zetten bij lesuitval.²⁸

De gedeeltelijke focus van het programma op de sociaal-emotionele aspecten van cultuureducatie vraagt aandacht en kennis van docenten voor dit aspect. Daarnaast kan het programma de positie van de vakdocent binnen de schoolteams in het basisonderwijs versterken, omdat zij voor wat langere tijd verbonden zijn aan een school en wellicht ook voor meer uren dan tot dan toe gebruikelijk.

De (externe) vakdocenten die vanuit NPO worden ingezet, hebben geen taak op het gebied van deskundigheidsbevordering van leerkrachten, zoals dat bij verschillende andere subsidieregelingen, o.a. CMK en de Impuls Muziekonderwijs, wel het geval is. Dat bergt het risico in zich dat op het moment dat scholen de NPO-gelden niet meer kunnen gebruiken voor de inzet van vakdocenten voor de kunstvakken, de expertise ook weer uit de school verdwijnt.

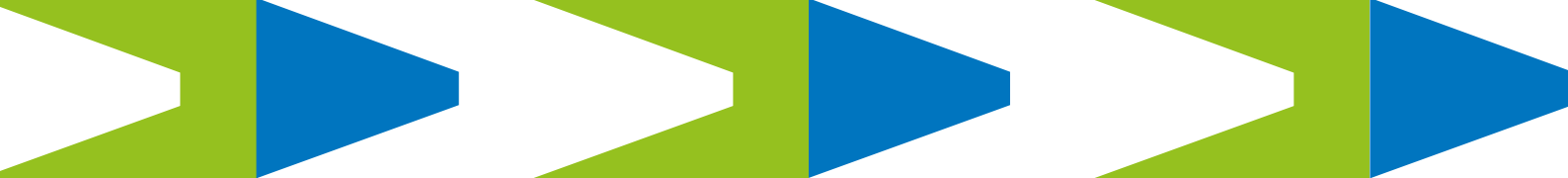
LERARENTEKORT

Het Nationaal Programma Onderwijs maakt nog eens extra duidelijk dat er een structureel tekort is aan leerkrachten. Het inzetten van vakdocenten in het (reguliere) onderwijs kan een deel van dit tekort opvangen. Door de extra vrijkomende gelden in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs kunnen meer scholen ervaring opdoen met het toevoegen van één of meer vakdocenten aan het team van leerkrachten. Het is echter de vraag of scholen de vakdocenten ook zonder extra rijksmiddelen kunnen en willen blijven bekostigen.

---

²⁷ [Primair en voortgezet onderwijs | Funderend onderwijs | Nationaal Programma Onderwijs \(nponderwijs.nl\)](#)

²⁸ [Kunstzinnige oriëntatie in het basisonderwijs - SLO, p.23](#)

Het basisonderwijs – en dat geldt inmiddels ook voor de kinderopvang – ziet zich genoodzaakt om na te denken over alternatieve organisatievormen vanwege gebrek aan personeel. Dat kan betekenen dat kunstvakdocenten een andere positie gaan innemen in de organisatie en niet langer af en toe ‘invliegen’, maar onderdeel zijn van het team. Ook is het denkbaar dat zij meer niet-onderwijsgebonden taken gaan uitvoeren, bijvoorbeeld curriculumontwikkeling, waarbij onderwijsonderdelen op een zinvolle manier aan elkaar verbonden zijn.

SCHOOL EN OMGEVING

De subsidieregeling *School en omgeving* is een driejarig programma, gestart in 2022, en heeft als doel meer leerlingen een buitenschools aanbod aan te bieden. Dit aanbod moet passen bij de lokale behoefte en omgeving, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen, ongeacht hun thuissituatie of omgeving. Het programma helpt scholen om meer aandacht te geven aan kansengelijkheid in het onderwijs en leerlingen een gelijkwaardige deelname aan de maatschappij te bieden.²⁹ De subsidie stimuleert scholen een samenwerking met de gemeente en lokale partijen te organiseren (een coalitie) of een bestaand buitenschools aanbod met een bestaande coalitie uit te breiden. De gelden zijn bestemd voor scholen met veel leerlingen met een risico op onderwijsachterstand en een schoolbestuur kan deze gelden aanvragen.

Er zijn 45 lokale coalities geselecteerd die een stimulerende omgeving voor leerlingen (verder) kunnen ontwikkelen. Het programma levert na drie jaar een beperkt aantal varianten van een verrijkte schooldag op, waardoor in de toekomst voor alle leerlingen op een duurzame en structurele manier vorm kan worden gegeven aan een stimulerende omgeving. Deze geselecteerde ‘voorlopers’ bieden nu al extra activiteiten op of rond de school aan in samenwerking met verschillende partners, zoals bijvoorbeeld de gemeente, de kinderopvang en sport- en cultuurverenigingen. Tijdens het voorloperstraject worden deze activiteiten doorontwikkeld, uitgebreid en aan meer leerlingen aangeboden.³⁰

---

²⁹ [School en omgeving | Subsidie | Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen \(dus-i.nl\)](#)

³⁰ [Voorloperstraject Rijke Schooldag - Programma School en Omgeving | Gelijke kansen \(gelijke-kansen.nl\)](#)

Colofon

Beroepsprofiel kunstvakdocent primair onderwijs en kinderopvang

AUTEURS (SARDES)

Karin Hoogeveen en Carlijn Waaijer

BEGELEIDINGSCOMMISSIE (LKCA)

Ronald Kox, Marian van Miert en Chantal de Bonth

Dit beroepsprofiel is ontwikkeld door Sardes in opdracht van LKCA en maakt onderdeel uit van een serie van beroepsprofielen van de kunstprofessional in cultuureducatie en cultuurparticipatie.

VORMGEVING

Taluut, Utrecht

UITGEVER

LKCA

Postbus 452

3500 AL Utrecht

030 711 51 00

info@lkca.nl

www.lkca.nl

LKCA wil ervoor zorgen dat iedereen goede cultuureducatie krijgt (op school én in de vrije tijd) en dat iedereen kan meedoen aan culturele activiteiten.

LKCA biedt publicaties zo toegankelijk mogelijk aan. Neem contact met ons op bij ontoegankelijke informatie via info@lkca.nl.

©LKCA en Sardes, Utrecht, mei 2023

